

УДК 658:001.895

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2021-3-3>**Войтенко О.М.***кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Західноукраїнського національного університету***Чубей Т.В.***студентка
Західноукраїнського національного університету***Voitenko Oleksii***PhD in Economics, Associate Professor of the Department
of International Economic Relations
Western Ukrainian National University***Chubei Tetiana***Student
Western Ukrainian National University*

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ АГРОПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СВІТОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕНДЕНЦІЙ

DIRECTIONS OF IMPROVEMENT OF UKRAINE'S AGROPOLITIC IN THE CONTEXT OF GLOBAL ECONOMIC TRENDS

АНОТАЦІЯ

У статті висвітлено місце та роль агропромислового комплексу у вітчизняній економіці. Оцінено сучасний стан та особливості вітчизняного АПК. Проведено аналіз динаміки та структури виробництва продукції агропромислового комплексу в розрізі країн-лідерів протягом останніх років. Розглянуто досвід формування та впровадження державної політики підтримки та розвитку агропромислового комплексу у країнах, що розвиваються, зокрема у Китайській Народній Республіці, Індії, Бразилії, Туреччині, Нігерії. Проаналізовано окремі проблеми, притаманні вітчизняному агропромислому комплексу, що потребують вирішення. Обґрунтовано необхідність стимулювання інвестицій у новітні технології переробки сільськогосподарської сировини вітчизняного АПК. Сформовано рекомендації щодо вдосконалення вітчизняної політики підтримки та розвитку агропромислового комплексу з урахуванням проаналізованого світового досвіду.

Ключові слова: агропромислова політика, фактори розвитку АПК, світовий ринок агропромислової продукції, АПК країн, що розвиваються, державна підтримка АПК.

АННОТАЦИЯ

В статье освещены место и роль агропромышленного комплекса в отечественной экономике. Оценено современное состояние и особенности отечественного АПК. Проведен анализ динамики и структуры производства продукции агропромышленного комплекса в разрезе стран-лидеров в течение последних лет. Рассмотрен опыт формирования и внедрения государственной политики поддержки и развития агропромышленного комплекса в развивающихся странах, в частности в Китайской Народной Республике, Индии, Бразилии, Турции, Нигерии. Проанализированы отдельные проблемы, присущие отечественному агропромышленному комплексу, требующие решения. Обоснована необходимость стимулирования инвестиций в новейшие технологии переработки сельскохозяйственного сырья отечественного АПК. Сформированы рекомендации по совершенствованию отечественной политики поддержки и развития агропромышленного комплекса с учетом проанализированного мирового опыта.

Ключевые слова: агропромышленная политика, факторы развития АПК, мировой рынок агропромышленной продукции, АПК развивающихся стран, государственная поддержка АПК.

ANNOTATION

In the article, the place and role of the agro-industrial complex in the domestic economy showed. The factors of influence of the Ukrainian agrarian policy are analyzed on the external economic relations. It is proved that Ukraine is one of the countries with a high rating for increasing agro-industrial production. It is facilitated primarily by the high concentration of chernozems, favorable geographical location, well-developed transport infrastructure, the presence of a significant market for agricultural products both in Ukraine and abroad. Author analyzed dynamics and structure of worldwide production of agricultural products over the past years in the context of the leading countries. The article described experience of the formation and implementation of state policy in supporting and improving the agro-industrial complex in developing countries, such as People's Republic of China, India, Brazil, Turkey and Nigeria. Author analyzes certain problems inherent in the domestic agro-industrial complex that needs to be resolved. It is proved that thanks to the purposeful policy of reforming the agricultural sector by the Chinese leadership, the country was able to significantly increase production in a short time, which in turn avoided threats to food security. The positive trend in improving the efficiency of agriculture is largely due to significant funding for agricultural science and technology, the introduction of advanced technologies in production is established. The priorities of the General agrarian policy of ES in the context of COVID recession are proposed. The barriers which hinder successful development and functioning of the Ukrainian agricultural sector are defined and main strategic directions of agricultural development which need to be taken into consideration by long-term development are proposed. It is substantiated that Ukraine will promote the development of agro-industrial complex to stimulate investment in the latest technologies for processing agricultural raw materials, the introduction of a system of standard commercial sales agreements, as well as online platforms for trade between agricultural producers and buyers, exporters. Measures in improvement the domestic policy in supporting and developing the agro-industrial complex, taking into account the analyzed world experience, were proposed.

Key words: agro-industrial policy, factors of development of the agro-industrial complex, worldwide production of agricultural products, agro-industrial complex of developing countries, state support of the agro-industrial complex.

Постановка проблеми. Агропромисловий комплекс України посідає вагоме місце у вітчизняній економіці, є основною частиною економічного механізму господарювання. Україна нині не в змозі використати усі свої переваги та особливості в агропромисловому сегменті ринку в результаті здійснення торговельних обмежень та зростання конкуренції на вітчизняному та світовому ринках. У галузях АПК працює зайнята п'ята частина всіх працюючих громадян, сконцентрована майже четверта частина основних виробничих фондів. Саме агропромисловий комплекс значною мірою визначає соціально-економічне становище та продовольчу безпеку держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження особливостей агрополітики різних країн відображено в численних працях вітчизняних та закордонних науковців, практиків. Так, результати досліджень А.К. Ейфарі, В.С. Семеновича, А.А. Урингалієва [4] зосереджені на аналізі особливостей агрополітики країн, що розвиваються. В науковій праці Д. Хуанга та С. Розель [2] здійснено детальний аналіз особливостей розвитку аграрного сектору Китайської Народної Республіки. П.А. Перейра та Г.Б. Марта у своїй роботі [3] аналізують фактори розвитку агропромислового комплексу Бразилії. П.Г. Іжевський [5] зосереджує увагу на проблемах сучасного стану вітчизняного агропромислового комплексу та напрямках їх вирішення.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою роботи є аналіз досвіду державної політики підтримки та розвитку агропромислового комплексу у країнах, що розвиваються, і можливостей його застосування у вітчизняній економіці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна здатна повністю задовольняти потреби внутрішнього ринку, зокрема забезпечити населення сільськогосподарською продукцією власного виробництва, водночас не

зменшуючи експорт сільськогосподарських товарів на територію інших держав. Зокрема, у 2019 р. Україна посіла перше місце у світовому експорті соняшникової олії (4,3 млрд. дол.), друге місце – у світовому експорті ріпаку (1,3 млрд. дол.), четверте місце – у світовому експорті кукурудзи (5,2 млрд. дол.), ячменю (710 млн. дол.), п'яте місце – у світовому експорті пшениці (3,7 млрд. дол.). Підтримка й розвиток сільського господарства за умов стабілізації виробництва сприятиме зростанню конкурентоспроможності експортної продукції агропромислового комплексу.

Відзначимо, що Україна є однією з країн із високим рейтингом щодо збільшення агропромислового виробництва. Цьому сприяють насамперед висока концентрація чорноземів (30% світового рівня), вигідне географічне положення, достатньо розвинена транспортна інфраструктура, наявність значного ринку збуту сільськогосподарської продукції як у самій Україні, так і за її межами. Підвалини української економіки зосереджені в агропромисловому комплексі, і будь-які її радикальні зміни мають починатися саме в цій сфері.

На нашу думку, корисним для України буде використання досвіду підтримки й розвитку АПК країн, що розвиваються, які лідирують на світовому ринку за обсягами виробництва агропродукції та показали значні темпи зростання таких обсягів. Проаналізуємо світові тенденції у виробництві продукції АПК за даними табл. 1.

Дані табл. 1 свідчать про те, що виробництво продукції АПК протягом 2017–2019 рр. зростало, склавши на кінець 2019 р. 3 492,25 млрд. дол., приріст відносно 2018 р. склав 115,71 млрд. дол., або 3,4%.

Світовим лідером у виробництві продукції АПК є Китай, агропромисловий сектор якого виробив продукції на 1 020,11 млрд. дол. у 2019 р., що становить 29,2% від світового обсягу. Друге місце посідає Індія, обсяг виробництва продукції АПК якої склав 459,46 млрд. дол. у

Таблиця 1
Динаміка і структура виробництва продукції АПК по країнах протягом 2017–2019 рр. [1]

№	Країна	2017 р.		2018 р.		2019 р.		Відхилення 2019/2018 рр.	
		млрд. дол.	%	млрд. дол.	%	млрд. дол.	%	абсолютне	відносне
1	Китай	918,8	27,6	978,61	29	1020,11	29,2	41,5	4,2
2	Індія	433,93	13,1	418,01	12,4	459,46	13,2	41,45	9,9
3	США	183,84	5,5	177,93	5,3	188,22	5,4	10,29	5,8
4	Індонезія	133,62	4	133,51	4	142,33	4,1	8,82	6,6
5	Нігерія	78,33	2,4	84,22	2,5	98,17	2,8	13,95	16,6
6	Бразилія	94,93	2,9	83,31	2,5	81,62	2,3	-1,69	-2,0
7	Японія	58,99	1,8	61,41	1,8	64,55	1,8	3,14	5,1
8	Пакистан	69,82	2,1	71,9	2,1	61,32	1,8	-10,58	-14,7
9	Росія	55,94	1,7	56,31	1,7	58,62	1,7	2,31	4,1
10	Туреччина	51,87	1,6	44,96	1,3	48,91	1,4	3,95	8,8
11	Україна	11,43	0,3	13,28	0,4	13,85	0,4	0,57	4,3
12	Інші країни	1 232,96	37	1 253,09	37	1 255,09	35,9	2	0,2
	Усього	3 324,46	100	3 376,54	100	3 492,25	100	115,71	3,4

2019 р., що становить 13,2% від світового обсягу. Виробництво продукції АПК у США у 2019 р. становило 188,22 млрд. дол., що складає 5,4% від світового обсягу. Значні обсяги агропродукції вироблялись також в Індонезії (142,33 млрд. дол., або 4,1% від світового обсягу), Нігерії (98,17 млрд. дол., або 2,8% від світового обсягу), Бразилії (81,62 млрд. дол., або 2,3% від світового обсягу), Японії (64,55 млрд. дол., або 1,8% від світового обсягу), Пакистані (61,32 млрд. дол., або 1,8% від світового обсягу), Росії (58,62 млрд. дол., або 1,7% від світового обсягу), Туреччині (48,91 млрд. дол., або 1,4% від світового обсягу). Виробництво агропродукції в Україні у 2019 р. становило 13,85 млрд. дол., що складає 0,4% від світового обсягу. Обсяг виробництва агропродукції усіх інших країн у 2019 р. становив 1 255,09 млрд. дол., або 35,9%.

Відзначимо, що у 2019 р. порівняно з 2018 р. відбулося зростання виробництва агропродукції майже у всіх країнах із десятки лідерів, за винятком Бразилії, де скорочення виробництва склало 1,69 млрд. дол., або 2%, і Пакистану, у якому відбулося скорочення виробництва на 10,58 млрд. дол., або 14,7%. Найбільшими темпами обсяги виробництва агропродукції у 2019 р. порівняно з 2018 р. зростали у Нігерії (приріст склав 13,95 млрд. дол., або 16,6%), Індії (+41,45 млрд. дол., або +9,9%), Туреччині (+3,95 млрд. дол., або +8,8%). Проаналізуємо детальніше досвід згаданих країн у державній політиці щодо розвитку АПК.

Зокрема, у Китаї агропромислова політика 2006–2016 рр. була спрямована на підтримку доходів фермерських господарств та забезпечення національної продовольчої безпеки. Для цього уряд зменшив оподаткування фермерських господарств і виділяв значні кошти на їх субсидування. На цілу низку продукції АПК були введені мінімальні закупівельні ціни, які іноді значно перевищували середньоринкові світові, що дало змогу не тільки зберегти, але й примножити виробництво у цій галузі. Протягом останніх років замість субсидій на виробництво окремих видів продукції кошти виділяються на підтримку інвестицій, що підвищують продуктивність земель, та створення системи, яка захищає та підвищує якість сільськогосподарських угідь [2, с. 503].

Також у рамках програми розвитку АПК були розроблені та запущені нові проекти, спрямовані на створення та впровадження нових технологій під час вирощування агрокультур. Як наслідок, рівень ефективності наукових досягнень у цій сфері зріс до 42% проти 20% на кінець ХХ століття. Найбільших успіхів Китай досяг у біоінженерії та рослинництві.

Таким чином, завдяки цілеспрямованій політиці щодо реформування аграрної сфери з боку керівництва Китаю країні вдалося в короткі терміни значно збільшити обсяги виробництва, що дало змогу уникнути загроз у сфері продовольчої

безпеки. Відзначимо, що позитивна тенденція у підвищенні ефективності сільського господарства багато в чому обумовлена значним фінансуванням в аграрну науку й техніку, впровадженням передових технологій у виробництво.

Сільське господарство відіграє важливу роль в економіці Індії – країні, в якій проживають близько 1,4 млрд. громадян.

Серед останніх реформ у сфері АПК Індії слід назвати прийняття закону про торгівлю та комерцію сільгосппродукцією, закону про цінове забезпечення та агропослуги, а також закону про основні товари.

Законопроект про торгівлю та комерцію сільгосппродукцією допоможе в реалізації мети «одна країна – один ринок», що дає можливість фермерам продавати свою продукцію на будь-якому ринку, що пропонує їм більш вигідну ціну, в будь-якій частині країни без регулювання держави. Підхід «єдина Індія – єдиний сільськогосподарський ринок» просуває безбар'єрну міждержавну та внутрішньодержавну торгівлю з використанням електронної торгівлі. Це вирішить питання регіональної диспропорції, а також стабільності цін у довгостроковій перспективі. Фермери не платитимуть додаткові податки або комісійні посередникам, це буде гарантувати отримання фермерами більшої частки ціни, що сплачується споживачем.

Закон про цінове забезпечення та агропослуги формує правову базу для угод, що дасть можливість навіть дрібним і маргінальним фермерам взаємодіяти з агробізнесом, роздрібними торговцями, експортерами для обслуговування та продажу продукції за задалегідь узгодженою ціною, надаючи їм доступ до сучасних технологій і кращих фермерських ресурсів.

Угоди між фермерами та корпоративними учасниками будуть обмежуватися тільки контрактом на вирощування сільгоспкультур, а корпоративні учасники не матимуть права на землю, оскільки таке право залишиться у фермерів. Законодавчо закріплюється сприяння стартапам, які пов'язують фермерів з переробниками харчових продуктів та експортерами, а також віддаються переваги складським компаніям, виробникам агротехніки та постачальникам холодильного обладнання, логістичним операторам, які забезпечують онлайн-майданчики для торгівлі, тобто всім учасникам ланцюжка створення вартості в сільському господарстві, які усувають неефективність на шляху «від поля до столу».

Закон про основні товари вилучає зернові та зернобобові зі списку так званих основних товарів, заохочує прямі іноземні інвестиції у виробництво цих культур, оскільки інвесторам тепер не доведеться турбуватися про надмірне втручання регулюючих органів в бізнес-операції. Залучаються приватні інвестиції в маркетинг, переробку та логістику.

Агрополітика спрямована на те, щоб вивести сільське господарство Індії на новий рівень ко-

мерціалізації, але перш за все вона передбачає зміцнення фермерів.

Аграрна політика Бразилії в тваринництві, а також загалом по сільському господарству передбачає такі напрями:

- технічна підтримка, впровадження агротехніки, автоматизація і механізація;
- державні закупівлі, за допомогою яких регулюються ціни на продукцію на внутрішньому ринку;
- сприяння технологічному прогресу;
- завантаження виробничих потужностей;
- оптимізація державної підтримки, основна частка якої спрямовується ефективним галузям і виробникам.

Основна державна підтримка в Бразилії спрямована на поліпшення інфраструктури, генетики тварин, їх харчування і здоров'я. 2/3 всіх коштів спрямовуються на підтримку виробників, тільки третя частина спрямовується на підтримку цін на ринку, тобто уряд гарантує цінову стабільність у ситуації загального зниження рівня ринкових цін або зміни обмінного курсу [3].

Ці заходи сприяють задоволенню внутрішнього попиту, збільшенню рентабельності, а головне, підвищенню конкурентоспроможності національних виробників. В результаті цього збільшується взаємна торгівля між бразильськими експортерами та їх торговими партнерами, а на міжнародний ринок виходять середні й малі сільськогосподарські виробники.

Туреччина розцінює своє місце розташування як найкращий варіант для створення тут регіональних головних офісів та центрів постачання для провідних гравців на світовій арені в сільськогосподарському секторі. Щоб стимулювати інвестиції в цьому секторі, Туреччина пропонує низку програм стимулювання для потенційних інвесторів у сфері сільського господарства. Серед механізмів підтримки, пропонованих урядом Туреччини, слід назвати сприятливе нормативно-правове регулювання, надзвичайно конкурентоспроможну податкову систему, кваліфіковану робочу силу та інвестиційні пільги.

Туреччина пропонує значні інвестиційні можливості в таких підсекторах сільського господарства, як оброблення фруктів та овочів, корми, вирощування домашньої худоби, свійської птиці, виробництво молочних продуктів, здорового харчування.

У сільському господарстві Нігерії зайнято 65% населення. Аграрний сектор виробництва продовжує залишатися основним джерелом існування для більшості жителів країни [4, с. 112].

Аграрні реформи останніх років у Нігерії пов'язані з розшаруванням селянських господарств, збільшенням фермерів, особливо в господарствах з виробництва технічних та експортних культур.

Основний механізм аграрних реформ в Нігерії в останні 10–15 років – це субсидування. Переважно цільові кошти надаються на виведення

нових сортів рослин і порід тварин, пільги по кредиту та придбання паливно-мастильних матеріалів, підготовку кадрів для аграрного сектору, заохочення експорту сільськогосподарської продукції тощо.

Аналізуючи вітчизняне сільськогосподарське виробництво, відзначимо, що в структурі експорту АПК переважає рослинна продукція (більше 50% від загального обсягу). Фактично така продукція виступає в ролі сировини, яка в подальшому використовується за кордоном у технологічних процесах у харчовій та інших галузях промисловості, тваринництві та слугує основою для створення в них доданої вартості, тобто експорт такої продукції – це шлях втрачених можливостей для української держави та бізнесу. Також в Україні зростають кількість агрохолдингів та відсоток землі, якою вони володіють і користуються, що впливає на створення неконкурентних умов в аграрному виробництві щодо дрібних та середніх агровиробників. Така ситуація формується як загальнодержавна проблема внаслідок невдалої політики [5, с. 61].

Висновки. Враховуючи світовий досвід, вважаємо, що в Україні сприятиме розвитку агропромислового комплексу насамперед стимулювання інвестицій у новітні технології переробки сільськогосподарської сировини, що забезпечить створення більшого обсягу доданої вартості. Також для підтримки дрібних та середніх агровиробників ефективним буде впровадження системи типових комерційних угод купівлі-продажу та онлайн-майданчиків для торгівлі між виробниками агропродукції і покупцями, експортерами.

Вважаємо, що основними стратегічними пріоритетами розвитку аграрного сектору в Україні мають бути вдосконалення нормативно-законодавчої бази, зокрема внесення змін до Податкового кодексу та інших законів України задля підтримки агровиробників від наслідків коронакризи; виробництво органічної та екологічно чистої сільськогосподарської продукції згідно зі світовими стандартами якості; упровадження сучасних технологій та інновацій. Ці та інші заходи дадуть змогу збільшити обсяги виробництва, пришвидшать розвиток вітчизняного агропромислового комплексу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Показники світового розвитку (World Development Indicators). URL: <https://databank.worldbank.org> (дата звернення: 12.04.2021).
2. Huang J., Rozelle S. China's 40 Years of Reform and Development: 1978–2018, China Update. Australian National University Press, Canberra. P. 487–508.
3. Pereira P., Martha C., Santana C. The development of Brazilian agriculture: future technological challenges and opportunities. *Agric & Food Secur.* 2012. № 1, 4. URL: <https://doi.org/10.1186/2048-7010-1-4> (дата звернення: 15.04.2021).
4. Эйфари А.К., Семенович В.С., Урынгалиева А.А. Аграрные реформы в развивающихся странах. *Московский экономический журнал.* 2016. № 3. С. 109–122.

5. Іжевський П.Г. Агропромисловий комплекс України: сучасний стан, тенденції та перспективи розвитку. *Інтелект XXI*. 2018. № 3. С. 59–64.
6. Маєвський Ю.Ф. Теоретичні основи аграрної політики держави. *Сучасний рух науки* : тези доповідей XI міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (8–9 жовтня 2020 р., м. Дніпро). Дніпро, 2020. Т. 1. С. 410–412.

REFERENCES:

1. Pokaznyky svitovogho rozvytku (World Development Indicators). URL: <https://databank.worldbank.org> (accessed 12 April 2021).
2. Huang, J. and Rozelle, S. (2018) China's 40 years of agricultural development and reform, in Garnaut, R., Song, L. and Cai, F. (eds), *China's 40 Years of Reform and Development: 1978–2018, China Update*. Australian National University Press, Canberra, pp. 487–508.
3. Pereira P., Martha S., Santana S. (2012) The development of Brazilian agriculture: future technological challenges and opportunities. *Agric & Food Secur*, 1, 4. URL: <https://doi.org/10.1186/2048-7010-1-4> (viewed on 15 April 2021).
4. Eyfari A.K., Semenovich V.S., Urynhalieva A.A. (2016) Ahranye reformy v razvivayushchikhsya stranakh. *Moskovskiy ekonomicheskyy zhurnal*, no. 3, pp. 109–122.
5. Izhevs'kiy P.H. (2018) Ahropromisloviy kompleks Ukrayini: suchasniy stan, tendentsiyi ta perspektivi rozvitku. *Intelekt XXI*, no. 3, pp. 59–64.
6. Majevs'kiy Ju.F. (2020) Teoretychni osnovy aghrarnoji polityky derzhavy. Modern abstracts of the XI International Scientific and Practical Internet Conference, 8–9 October 2020 p. Dnipro, t. 1, pp. 410–412.